

БАЛАНС МІЖ ДЕМОКРАТІЄЮ Й АВТОРИТАРИЗМОМ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

О. Л. Валевський, д. н. держ. уп., с. н. с., провідний науковий співробітник відділу розвитку політичної системи центру суспільних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень

Під час вироблення політики, спрямованої на боротьбу з пандемією та подолання її гуманітарних і соціально-економічних наслідків, має бути врахована специфіка застосування «авторитарних» практик, які цілком доречні в умовах надзвичайної ситуації. Водночас збереження цих практик у посткарантинний період загрожує деструкції політичної системи в бік формування авторитарних тенденцій.

Пандемія коронавірусу поставила перед українським суспільством системні гуманітарні й соціально-економічні виклики. Від того, якій буде знайдений алгоритм відповідей на ці виклики, залежить як успішність боротьби з пандемією, так і подолання її наслідків.

На сьогодні з упевненістю можна стверджувати лише те, що Україна, як і весь світ, після пандемії будуть іншими. Знадобиться певний час, щоб відмовитися від обмежувальних практик, що застосовуються зараз в умовах запровадження надзвичайної ситуації, як, наприклад, кризове управління державними фінансами. Логічно припустити, що ці надзвичайні заходи, в умовах необхідності подолання масштабних соціально-економічних негативних наслідків пандемії, цілком «безболісно» можуть трансформуватися в повсякденну практику управління.

Крім того, існує загроза, що масова свідомість людей адаптується до надзвичайних заходів, натомість ліберальні цінності піддаватимуться критичному переосмисленню. Атмосфера дезорієнтації, слабка ефективність органів управління, загроза бідності – це неповний перелік чинників, які створюють базу для привабливості у масовій свідомості надзвичайних практик уже після пандемії.

Символом цієї привабливості стане образ такої собі «сильної руки», здатної «навести порядок» у країні, який, за даними соціологічних опитувань, і до пандемії збирав чимало прихильників.

Звідси виникає проблема балансу між демократією й авторитаризмом у боротьбі з пандемією та подоланні її наслідків, що пов'язана з необхідністю вибору: або суспільство зберігає прихильність цінностям демократії й соціальній відповідальності, або погоджується з тим, що тільки авторитарні (надзвичайні) заходи ведуть до відновлення. Від того, який буде знайдено баланс у цій альтернативі, багато в чому залежить і виживання суспільного організму.

Нині в громадській думці існує запит на ефективні й жорсткі дії як центральних, так і регіональних органів влади, який, на жаль, залишається в багатьох аспектах нереалізованим. Як показує перебіг подій, дії органів виконавчої влади як в центрі, так і на місцях, подекуди виявляються безсистемними. Пік пандемії ще не пройдений, і вже зараз необхідні цільові антикризові загальнодержавні та регіональні програми, спрямовані на забезпечення життєдіяльності людей, реалізація яких потребує цілеспрямованих зусиль та злагоджених дій органів виконавчої влади, громадянського суспільства та бізнесових структур.

Очевидними стали процеси деструкції ліберальних цінностей, на яких базується Західний світ. Багато експертів обґрунтовано стверджують, що після пандемії образ Заходу, як ліберальної альтернативи для світу, втратить свою колишню привабливість. Перед світовою спільнотою реальною стає перспектива посилення популярності авторитарних цінностей та відповідних практик управління.

Так, парламент Угорщини надав уряду [широкі повноваження](#) без обмежень у часі. Уряд отримав право призупиняти застосування певних законів або вживати інші надзвичайні заходи. Реакцією з боку Європейської комісії на цей безпрецедентний випадок стала заява президента ЄК про те, що впроваджені членами ЄС надзвичайні заходи у зв'язку з пандемією коронавірусу не повинні бути безстроковими. Не згадуючи Угорщину, Президент ЄК обмежилася заявою, що Комісія буде [моніторити впровадження](#) країнами-членами ЄС надзвичайних заходів. Згодом, 16 країн-членів ЄС ухвалили спільну Заяву, в якій засудили рішення парламенту Угорщини.

Під впливом пандемії у багатьох західних країнах опинився під загрозою базовий інститут демократії – вибори. Так, у Великобританії регіональні вибори перенесені на травень 2021 р. У Франції другий етап муніципальних виборів відкладений до 21 червня п.р. Відкладені дострокові вибори в парламент Північної Македонії, які були заплановані на 12 квітня п.р. Предметом обговорення є дата парламентських виборів у Сербії, які призначені на 26 квітня п.р. Також предметом дискусій є проведення президентських виборів в Польщі, які повинні відбутися 10

травня п.р. Майже 20 країн світу вже перенесли свої вибори, призначені на кінець весни та літо 2020 р.

Не є винятком і Україна. Згідно з чинним законодавством, місцеві вибори заплановані на 25 жовтня 2020 року. Але, враховуючи невизначеність епідеміологічної ситуації, не виключено, що на порядку денному постане питання переносу виборів. Так, на період карантину вже потрапили 16 виборів в селищні ради і голів селищних рад в 12 областях. Всі вони були призначені в період з 15 березня по 5 квітня і перенесені ЦВК на кінець квітня. Проте, не очевидно, що вони відбудуться у цей термін.

Можна прогнозувати, що багато політичних сил будуть цілеспрямовано використовувати спекуляції з приводу смислового наповнення понять «ефективне управління», «сильна рука», «авторитаризм». Існує небезпека, що в усіх бідах українського суспільства, які не обмежуються пандемією (а це і непереборна бідність, корупція, втрата промислового потенціалу і багато іншого), буде звинувачена саме ідеологія ліберальної демократії.